

ПАМ'ЯТЬ

СПОГАДИ ТА ОДКРОВЕННЯ ЛІКВІДАТОРІВ

14 грудня в Україні – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Відповідний президентський Указ №945/2006 було підписано 10 листопада 2006-го. Ми нічого за них не розповідатимемо, а дамо волю спогадам безпосередніх бійців «чорнобильської війни»: споминам не пафосним, а колись навіть забороненим...

Володимир Корнійчук – у день аварії очолював УВС Київської області, генерал-лейтенант міліції у відставці:

– Більшість посадовців у перші хвилини після отримання повідомлення були шоковані. Пережив шок і я. Єдиним доцільним рішенням був негайний виклик пожежників із районних підрозділів для приборкання стихії, що вийшла з-під контролю.

Уранці за нашою ініціативою по радіо кілька разів пролунало оголошення про евакуацію. До кожного будинку під'їхали автобуси з мільйонерами та представниками міськвиконкому. Після виходу громадян вони перевіряли, чи вимкнено побутові прилади, перекрито газ, воду... Усі під'їзди зачинили на амбарні замки, заблокували охоронною сигналізацією та вивели на пульт централізованої охорони міліції. Евакуація Прип'яті за лічені години та консервація міста за кілька днів є взірцем мужності та героїзму міліціонерів...

То був тяжкий для міліції час. Евакуація сільських мешканців була нелегким завданням. Кожен господар нізащо не хотів залишати нажите своєю працею. На машини завантажували не лише домашній дріб'язок, а й худобу, сіно, солому. Що тут скажеш – то була їхня власність. Довелося добре попрацювати, аби припинити мародерство. Затримано чимало таких, які не соромилися лазити в квартири, забіраючи все – ложки, постіль і навіть радіатори.

Траплялися й казуси. На одному із засідань урядової комісії заступник голови Радміну СРСР Борис Щербина викликав мене із зали й наказав припинити подачу бетоновозів до Прип'яті. Сказав і, мабуть, за-

був, бо за три години, отримавши скаргу від рятувальників із реактора, знову скликав засідання й гнівно запитав: «Який дурень розпорядився припинити подачу бетоновозів?» Я підвівся й відповів: «Ви». У залі вибухнув регіт, присутні знімали напругу дня. Після всього я підійшов до Щербини й вибачився за невимушений жарг.

...Не можна не згадати й про згаяний час і зайво витрачені сили, що в ті гарячі дні коштували багатьом здоров'я і життя. Ми не знали точної кількості людей, які мешкали на забрудненій території, скільки з них жили в квартирах, хатах, гуртожитках. Нічого не було відомо про кількість приватного та державного транспорту, об'єктів народного господарства, їхні матеріальні цінності. Не було й реальних планів евакуації населення та підприємств тощо. Бракувало респіраторів, захисних масок, дозиметрів, а накопичувачів узагалі не було.

95 відсотків особового складу працівників органів внутрішніх справ Київщини було задіяно за весь час «чорнобильської війни»

Тамара Бурдик – у ніч катастрофи очолювала слідче відділення Прип'ятської міліції, полковник міліції у відставці:

– ...Настав ранок. До міськвідділу приїхав розгніваний прокурор Прип'яті: невдоволений тим, що на місце аварії не виїхала оперативно-слідча група, яка мала зафіксувати, що саме трапилось в реакторі, а потім докладно доповісти йому письмово. Особливо накинувся на мене,

звинувачуючи в недбалстві. Звісно, він мав рацію: ми завжди виїжджали на місце будь-яких подій чи злочинів. Але даруйте! Це був не випадок, а катастрофа, пов'язана з неконтрольованим витоком радіоактивних речовин! Якщо він такий розумний, то чому не потурбувався про забезпечення засобами індивідуального захисту, і щоб до опергрупи зарахували хоча б одного дозиметриста чи фахівця з АЕС? Що ми, невідгодовані до радіоактивної атаки міліціонери, змогли б встановити серед розпечених графітових уламків? Навіть ціною свого життя...

Усе це я сказала у вічі прокуророві. Той почервонів, але промовчав, а потім тихо вийшов. Потім ніколи про цю розмову не згадував.

Броніслав Андрієвський – на момент катастрофи на ЧАЕС керував Поліською міліцією, полковник міліції у відставці:

– До селища Вільча ешелонами прибував вантаж для атомної станції, його перевозили вантажівки. У повітрі – суцільна завеса радіоактивної пилю-

ки, яка частково осідала лише опівночі. Цим усім дихали. Відверто, це нагадувало 1941-й. Поліська земля стогнала!

1 травня на вулицях Полісько-го організували торгівлю спиртним, бо пішла чутка, що воно захищає від радіації. Тим часом прибув ешелон злитків свинцю, який треба було терміново перевезти в Чорнобиль, для чого виділили сто КамАЗів. Цей свинець гелікоптери мали скинути в жерло реактора. Та ось старший інспектор ДАІ Микола Троценко доповів: усі водії вантажівок у центрі п'яні. Що робити? Зривати держпоставку? І я наказав давцям краще пильнувати, але шоферів на КамАЗах не чіпати. Потім розберемося... Свинець перевезли за добу, упродовж якої сталося лише одна ДТП. Обійшлося без жертв. Звісно, потім тут ввели «сухий» закон, що призвів до різкого зростання виробництва самогону: трілітрова банка коштувала 100 карбованців (фактично майже розмір середньої зарплати в країні! – Авт.).

Віталій Розенко – 1986-го керував штабом МВС України. У відставку пішов із посади судді

Конституційного суду в званні генерал-полковника міліції:

– ...Улітку 1986-го голова урядової комісії Борис Щербина поставив перед пожежною службою завдання – скинути з майданчика вентиляційної труби фрагменти зруйнованого реактора, що випромінювали потужну радіацію, ускладнюючи завершення монтажу покрівлі саркофага. МВС сформувало групу добровольців із числа курсантів Харківського і Черкаського пожежно-технічних училищ. Ці юнаки – майстри пожежно-прикладного спорту – сміливо долали висоту й «вручну» виконали унікальну, вкрай небезпечну операцію. Вони не були найманцями, комерціпатріотами, а були відважними, самовідданими професіоналами, справжніми патріотами своєї Батьківщини. Де ви тепер, хлопці?!

Марія Бузарова – працювала начальником інспекції в справах неповнолітніх Чорнобильського РВВС, майор міліції у відставці:

– Нам видали робочий одяг, ми називали його «робю»: курт-

ка, штани, кепка, високі шнуровані черевики й «лепесток», що висів на ший і яким ми закривали обличчя лише іноді – під час перевірок. Термін служби його – лічені години, а видавали один на кілька тижнів. Штани діставали до пахв, і я пришила шлею, прикріпила через плече, щоб не спадали. Куртка – до колін, а черевики – 42 розміру, замість мого 34-го. Сходами могла підніматися лише спиною вперед, бо черевики були наполовину порожніми. Два дні так мучилися, бо не могла ніг підняти, так вони боліли. Потім одягнула джинси, міліцейську сорочку й босоніжки. Так і проходила все літо».

Микола Джига –
у квітні 1986-го керував
Вишгородською міліцією,
генерал-полковник міліції у
відставці:

– ...Першого дня, коли прибули до Чорнобиля, постала проблема забезпечення місцем для ночівлі. Несподіваним виявилось те, що найчистішим місцем був ізолятор тимчасового тримання, потужні стіни якого захистили це приміщення від радіації. Довелося працівникам міліції, вимивши й впорядкувавши кімнати, спати на нарах.

Володимир Володін –
30 років тому був
заступником начальника
УВС Київської області, у
відставку пішов із посади
керівника міліцейського
главку регіону в званні
генерал-лейтенанта:

– Більшість прип'ятчан, з огляду на чудову погоду, роз'їхалися по сонячних галявинах, почасти з дітками... Скільки разів мене підбивало зупинити їх, оголосити про високий рівень радіації, порадити не полишати домівок або й геть тікати звідси. На жаль, це робити було заборонено. Без рішення держкомісії це кваліфікували б як «підбурення населення до паніки». Із цієї причини в місті вимкнули телефонний зв'язок.

...Ще сонних міліція піднімала людей із ліжок, коротко, але терпляче пояснювала, чому необхідно негайно покинути квартири: у зв'язку з аварією, для дезактивації, усього на кілька діб. Чому так? Цього ніхто з правоохоронців не знав. Такою була настанова держкомісії.

...На клятому прип'ятському мосту зустрів знайомого – начальника Іванківського ДАІ майора Мельниченка. Здоровий молодий чоловік сам регулював рух, щиро сміявся з того радіаційного переполоху і, чесно кажучи, посяв у мені сумнів із приводу серйозності небезпеки. Невдовзі я дізнався, що він помер. Саме через цей зловісний міст.

Кір Бурцев – у лиху годину
Чорнобильської аварії
заступник начальника
обласного УВС, полковник
внутрішньої служби
у відставці:

– Пам'ятаю, 5 травня, коли евакуювали населення Чорнобильського району й містечко спорожніло, водій авто, на яко-

му я їздив, старшина міліції Г. Святенко прийшов і розповів, що на заправці немає оператора, бензином заправляються всі підряд. Довелося терміново ставити міліцейський пост, щоб уникнути непередбачуваної аварійної ситуації. Увечері припинили подачу електроенергії, місто поринуло в темряву, лише над Прип'яттю стояла заграва.

Анатолій Карацюба –
у той період був
заступником начальника
відділу кадрів УВС,
у відставку вийшов у званні
генерал-майора міліції:

– Якби в перші години після аварії жителі Прип'яті та рятувальники вжили препарати йодистого калію і кальцію, то на 90 відсотків захистили б організм від проникнення радіоактивного йоду. Водночас, як стало відомо потім, ці препарати лежали забутими на складах атомної станції...

Пригадую, що 6 травня облвиконком ухвалив розпорядження №25 п. 2 щодо обов'язкового відстрілу котів і собак. Цей захід був вимушений, бо саме ці тварини розносили небезпечну радіацію, що осіла на їхньому тілі. Станом на 26 травня спеціально створеними гру-

пами із числа мисливців здійснено відстріл майже 12 тисяч собак і котів.

Георгій Зозуля – очолював
Управління позавідомчої
охорони Київщини,
полковник міліції у
відставці:

– ...Після евакуації мешканців Прип'яті та Чорнобиля в спустошених містах залишилося безліч об'єктів, де зберігалися коштовності, зброя, наркотичні засоби, гроші, архіви. 6 та 7 травня з аптек Прип'яті вивезли отруйні та наркотичні речовини, з магазинів – передано на зберігання в Бородянський універмаг золото, ювелірні вироби тощо.

Анатолій Коруля –
від 1986-го й до виходу на
пенсію керував медичною
службою міліцейського
главку столичної області,
полковник внутрішньої
служби у відставці:

– Уночі, 27 квітня, разом із начальником Бориспільського райвідділу майором міліції Віктором Конопольським і військовими аеродрому прибули до літака Ан-24, що саме мав летіти до Москви. Після розміщення смертельно опромінених на борту стався неприємний інцидент: екіпаж із п'яти московських військових пілотів відмовився доставляти потерпілих до столиці, мотивуючи це високою радіацією в салоні літака.

У заступника голови Прип'ятського міськвиконкому та майора Конопольського не сталося іншого виходу, як пояснити боягузам, що оскільки відмова від порятунку героїв-ліквідаторів неминуче призведе до їхньої смерті, екіпаж літака вважатиметься таким, що сприяв загибелі цих людей. А тому їх затримують і доправляють до ізолятора тимчасового тримання. На льотчиків такий аргумент подіяв миттєво – вони погодилися виконати свій громадянський обов'язок.

Пам'ятаю, як на руках заносив на борт лайнера геть змарніле тіло 28-річного хлопця.

Спотворене променями молоде обличчя було немов неживе. Лише пересохлі губи ледь шепотіли: «Мамо...».

– ...Проблема нестачі змінного одягу іноді приводила до кумедних випадків. У перший день роботи санпропускника усі міліціонери на виході із зони проходили дезактивацію, форма виявилася дуже «брудною», і, звісно, підлягала знищенню. Її конфісковували, а на заміну багатьом нічого не видали, бо одягу бракувало. Після розмови телефоном із заступником начальника УВС Іваном Штаньком вирішили взяти одяг на складах СІЗО, де його було вдосталь. Згодом привезли для перевдягання... роби засуджених. У них хлопці перебували, поки служби забезпечення готували для відряджених змінну форму.

Іван Коцюра – у день
чорнобильської біди був
заступником начальника
Управління пожежної
охорони Київської області,
полковник внутрішньої
служби в запасі:

– ...26 квітня мене вкотре викликали на засідання Урядової комісії. Її голова Борис Щербина каже: «Бачиш – горить реактор? Іди й організовуй його гасіння...». Завдання поставлено, як кажуть, рубя. Від нього не втекти, не схватися за спинами інших. І немає можливості пояснити комісії, що тут випадок винятковий: «гасіння» ядерного палива за температури +1300 градусів може спричинити ще більшу трагедію від вибуху – розпад води на водень і кисень. Вони не хотіли бути «крайніми». Але хтось мав ним бути.

У той момент, коли Щербина насупився, дивлячись, що вагаюся, я рвучко встав і випалив: «Давайте дозиметриста!». Щербина віддав відповідну команду, і я вискоктив із кабінету.

Тоді доводилося ухвалювати дуже нестандартні й ризикові рішення. Діяли на грані фолу, що навіть нині, як згадаєш, на що йшов, і до чого це могло призвести, серце заходиться, неначе скажене...

– ...Досі пишаюся, що вже о сьомій ранку, за п'ять годин після вибуху, я виставив пост із пожежною машиною на дорозі до ЧАЕС, щоб перекрити всім допитливим шлях до неминучої смерті. На землі тоді випромінювання сягло 500 бер... Потім було ще спекотніше – сотні правоохоронців кинули у вир біди. Але я цього вже не бачив – 28 квітня мене, неприємного, секретар парткому УВС Микола Пилипчук відвіз до шпиталю МВС України...».

Звісно, це спогади далеко не всіх героїв-ліквідаторів, але, сподіваюся, ми матимемо ще чимало нагод, аби впродовж цієї скорботної й водночас уславленої роковини надати слово й іншим учасникам «чорнобильської війни», серед яких є інженери, лікарі, учені, військові, лісівники, транспортники. Ми вдячні вам, наші мужні й безстрашні земляки...

Підготував Геннадій КАРПЮК